

դառանութեան պատկանողներն համար առանձին դպրոցներ ունենալ: Իրօք ստորին կարգի դպրոցներում մեծ մասամբ այդ պահանջն ինքն ըստ ինքեան կատարուում է՝ կաթողիկոսներն ու բողոքականներն առանձին առանձին դպրոցներ են յաճախում: Ինդիքը միջնակարգ և բարձրագոյն հաստատութիւններն մասին է, և որ նշանաւորն է այստեղ՝ շարժման պարագլուխները իրենց բոլոր ուշքը կենտրոնացրել են վարժուհիներ պատրաստող կրթարաններն վերայ: Նոցա ցանկութիւնն է այնպիսի հաստատութիւններ ունենալ, որ սոցանկց ելած դաստիարակչուհիները ջերմեռանդ կաթողիկ սերունդ պատրաստեն:

ԲՈՂՈՒՔԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՆԵՐ.

Գերմանիա.

Գեղա. 30 — յունուար 12 ին Բերլինի մեծագոյն դահլիճներնց մէկում գերմանական կայսեր, կայսրուհու, նոցա շքախմբի պետական կանցլէրի, ուրիշ նախարարների և բարձրաստիճան ու զխոնական անձանց ներկայութեամբ պրոֆ. Ֆրիդրիխ Գելլիչ, Ասորեստանի և Բաբելոնի գրականութեան և պատմութեան ամենագիտուն ներկայացուցիչներից մէկը դասախօսութիւն կարգաց «Բաբելոն և Ս. Գիրք» (Babel und Bibel) վերնագրի ներքոյ, որ նոյն նիւթի մասին անցեալ տարի իւր կարդացածի շարունակութիւնը պէտք է լինէր և առանձին տպաւորութիւն է թողել թէ կայսեր և թէ միւս ունկնդիրների վերայ: Գելլիչ աշխատում է ասպացուցանել, որ ոչ միայն Ծննդոց գրքի մի շարք պատմութիւններն ու յիշատակութիւնները, այլ և Մովսիսական օրէնքի բազմաթիւ կէտեր և դադափարներ փոխ են առնուած Բաբելոնից և գրեթէ Խորայէլի ամբողջ անցեալն իւր գրականութեամբ մի աղօտ արտացոլումն է միայն Բաբելոնի ծաղկեալ քաղաքակրթութեան: Ժամանակակից հասարակութիւնը այսպիսի խնդիրների բոլորովին անձանօթ լինելով՝ կարծում է թէ նա նոր յայտնութիւններ է անում, մի ամբողջ մութ աշխարհ բաց անում մեր աչքի առաջ, և քանի որ մանաւանդ այդ համարձակ տեսութիւնները ամենաբարձր շրջանի մէջ են յայտնուած՝ ընտանաբար հեռու մօտիկ շատերն մտքերը յուզել են և բաւական մեծ իրարանցում յառաջ բերել: Սակայն Գելլիչ տեսութիւնների այն կէտերը, որոնք ճշմարտամասն են, փառուց յայտնի էին չին կտակարանով ի մօտոյ զբաղուողներին, իսկ միւսները դեռ շատ ջուր կ'վերցնեն: Զանազան կողմից անուանի

գիտնականներ շտապեցին հերքումներ գրել և ցոյց տալ նորա
ասածներին թոյլ, խախտու, ծայրահեղ կողմերը: Ի միջի այլոց
պրոֆ. Գունկէլ, որ Բաբելոնեան դրոյցների և շին կտակարանի
առնչութեան վերաբերեալ շատ լուրջ և գիտնական աշխարհի
կողմից արժանապէս գնահատուած ուսումնասիրութիւններ
ունի, Chr. Welt-ի մէջ մի գեղեցիկ յօդուածով պարզում է այս
խնդրի մի քանի կարեւոր կէտերը: Իբրեւ օրինակ նա վերցնում է
ջրհեղեղը և յառաջ է բերում նորա նկարագիրը բաբելոնեան
բնեւագիր արձանագրութիւններից, որ թէ ամբողջի և թէ
մանրամասնութեանց մէջ տկններ և նմանութիւններ ունի Ա.
Գրքի ծանօթ պատմութեան հետ: Անուրանալի է, որ երկու
պատմութեանց կապ ունին միմեանց հետ՝ անպատճառ պէտք
է մէկը միւսից ծագում առած լինի, և որովհետեւ բաբելոնեան
արձանագրութիւնները շատ հին են, Բաբելոնը իւր աշխարհ-
հազրական դիւրքով շատ աւելի յարմար միջավայր է ներկա-
յացնում ջրհեղեղների համար և լին, կարող ենք ենթադրել, թէ
հիմնական դրոյցն այդ երկրից է Խորայէլացիների և ուրիշ ազ-
գերի մէջ անցել: Սակայն դորանով խնդիրը դեռ չի վերջանայ.
որչափ մեծ է երկու պատմութեանց արտաքին նմանութիւնը՝
նոյնչափ և քառասպատիկ աւելի ներքին՝ տարբերութիւնը. իւր
բովանդակած գաղափարների յսեմութեամբ, ըմբռնումների
ներութեամբ, պատճառաբանութիւնների բարոյական արժէքով
շին կտակարանի պատմութիւնն այնքան բարձր է Բաբելոնեան
դրոյցից, որ նոցա մէջ համեմատութիւն դնելն անգամ մեղք է:
Եւ ի՞նչ է պատճառը, եթէ ոչ կրօնը, որ այդ պատմութիւն-
ներին իմաստ և բովանդակութիւն է տալիս: Բաբելացիք կարող
էին ծաղկած քաղաքակրթութիւն ունենալ, բայց նոցա կրօնա-
կան և բարոյական հասկացողութիւններն այն աստիճան ողոր-
մելի են, որ այդ կողմից ոչ միայն ամենափոքր ազդեցութիւն
Խորայէլի վերայ ենթադրել չենք կարող, այլ և ընդհակառակն
աւելի է պարզուում մեզ համար այն կրօնի դերնական մե-
ծութիւնը, որ, անկախ արտաքին պայմաններից՝ անհաւասար-
ելի բարձրութեան է հասնում մի փոքրիկ ժողովրդի մէջ և
ամենահասարակ նիւթերն անգամ մի խորհրդաւոր գաղափարով
ձուլում, կերպաւորում և որբացնում: Ահա այդտեղ է
շին կտակարանի պատմութեանց իսկական արժէքը, որ Գե-
լիչի նման քննադատներ ի նկատի առնել չեն կամենում և որի
վերայ դարձնում են ընդդիմախօսներն այս խնդրով հետաքրքրե-
ուողների ուշադրութիւնը:

— Գուցէ կլինին մեզանում դեռ այնպիսիները, որոնք կլիշեն

հրէաների և մահմեդականների մէջ քրիստոնէութիւն քարոզող պատուր Ֆարէրին. նա ճանապարհորդել է մեր կողմերում, բաւական ժամանակ եղել է Պարսկաստանում և յայտնի է կացուցել իրեն մանաւանդ մի անօրինակ սխրագործութեամբ, որ իւր ժամանակին բաւական աղմուկ հանեց. — Մասիսի ստորոտում Դաշքուրուն գիւղի մօտ նա ժայռի վերայից կտրել էր տուել մի յայտնի սեպագիր արձանագրութիւն և գողունի Գերմանիա տանելով՝ վաճառել Բերլինի թանգարանին: Այն ժամանակ գտնուեցան ուռւս հրապարակասօսներ, որոնք ս. Էջմիածնի միաբանութեանն էին մեղադրում, թէ ինչու պահապան չէին կանգնեցրել ժայռի վերայ և թոյլ էին տուել գողութիւնը կատարելու: Բանից երևում է, որ այժմ քաջ պատուրի շահատակութիւնից իւր հայրենակիցներն ևս ապահով չեն. գերմանական թերթերը զգուշացնում են նորա բարենպատակ ժողովարարութիւններից:

Ամերիկա.

Դոուի նոր մարգարէն, ոչի գործունէութիւնը նկարագրուած էր նախընթաց համարի «Այլ և այլք»-ի բաժնում, եղակի երեւոյթ չէ Ամիրիկայում: Այդպէս կոչուած Սցիենտիստները, որոնք դէմ են բժշկականութեան և «հաւատով» բժշկութիւնն են պահանջում՝ խիստ բաղմամբիւ են և Միացեալ Նահանգների մէջ ընդարձակ համայնքներ են կազմում: Նոցա «մայր եկեղեցին» գտնուում է Բոստոնում, որ կառուցուած է 1894 թ.ին և մօտ կէս միլիոն բուրջի է նստել: Միայն վերջին տարին 81 նոր եկեղեցիներ և ընկերութիւններ են աւելացել. Չիկագոյում, ուր ամէնից աւելի զօրեղ է այս շարժումը՝ երկու հարիւրից աւելի «բժշկող»ներ կան: Մեծ թուով գործակալներ տեղից տեղ են շրջում և աշխատում հետևողներ գտնել այս շարժման համար: Հասարակութեան, մանաւանդ եկեղեցական դասի, զայրոյթն ևս ընականաբար աւելի ու աւելի է զրգռուում այդ Սցիենտիստների դէմ և յարձակումներ անպահաս են: Նոցա պարագլուխներէց մէկը, Տիկին Էդգի՝ ստիպուած եղաւ դատի դիմել, իւր վերայ բարդուած մեղադրանքները հերքելու նպատակով, բայց աննշապատ հետևանք ունեցաւ իւր համար դատը, և նա խոհեմութիւն համարեց աշխարհի չորս կողմը սփռուած «բժշկող»ներին ազդարարել, որ տարափոխիկ հիւանդութիւնների հետ այլ ևս գործ չունենան: Նորա խօսքն իբրեւ պատգամ է ընդունուում հետևողների կողմից: Չիկագեյֆիոյ դատական վարչութիւնն ևս

մերժել է մի նոր համայնք կազմակերպելու խնդիրը, առարկելով թէ՛ Սցիենտիստները զուտ կրօնական խմբակցութիւն չեն, այլ նիւթական շահախնդրութեամբ են զբաղուում և ուրեմն պէտք է ենթարկուին այդ նկատմամբ երկրի մէջ տիրող օրէնքներին: — Իսկապէս նոցա առևտրական ձեռնարկութիւններն այնչափ յաջող և փայլուն չեն, ինչպէս արտաքուստ թուում են: Գոուլին վերջերս մի յայտարարութիւն է ուղղել իւր «Սիոնի» սրղիններին, որից երևում է, թէ նա պէտք է դրամական մեծ տաղնապի մէջ լինի:

— Վերջին ժամանակներս Ամերիկայում մեծ ձգտում է նկատուում բողոքական այլ և այլ հերձուածներէ մի ընդհանուր եկեղեցական միութիւն հաստատելու: Շատերը դուշակում են, որ ինչպէս նախորդ դարը բաժանման՝ այդպէս և ներկայ Ի. դարը միութեան դար պէտք է լինի: Բնական է, որ աւելի մանր բաժանումներն են ձգտում մեծ մարմինների հետ միանալու: Վերջիններն անդադար յառաջադիմում են, նիւթական ընդարձակ միջոցներ ունենալով՝ փառաւոր եկեղեցիներ են կառուցանում մեծ քաղաքներում և հասարակական կեանքի վերայ ազդեցութիւն ձեռք բերելով՝ աւելի շատ անդամներ են գրաւում մինչդեռ փոքր աղանդները հաղիւ կարողանում են իրենց դոյութիւնը պահպանել: Իրար մօտենալուն մեծապէս նպաստել է վերջերս ընդհանրացած այն սովորութիւնը, որ մի եկեղեցական բաժանմունքի գումարած ժողովներում մասնակցում են ուրիշ փոքր դադափարակից բաժանմունքների ներկայացուցիչներ, և այսպէս կարծիքների փոխանակութիւն է տեղի ունենում, սովորում են միմեանց հասկանալ և ժողովներից դուրս ևս հարկաւոր գէպքայլ արել են «Բրիտանական միացեալ եկեղեցւոյ» (United British church) քսան և երկու աչքի ընկնող անդամներ, որոնք մի յայտադիր ուղղելով իրենց եպիսկոպոսներին՝ առաջարկում են դրական միջոցներ ձեռք առնել միութիւն գլուխ բերելու և իրենց հետ միանալ կարող էին՝ մեծ օգուտներ սպասելով դրանից եկեղեցւոյ և բրիտանական գործի յառաջադիմութեան համար: Նման յայտարարութիւն եղել է նաև «Կումբերլանդի երկրական եկեղեցւոյ» կողմից: Թէպէտ կան նաև այնպիսիներ, որ այս յայտարարութիւնները մասամբ վաղաժամ, մասամբ անտեղի են համարում. բայց ընդհանրապէս առած նոցա համակրողներն աւելի բաղմաթիւ են, և հակառակորդներն այն լեղումով չեն խօսում, ինչպէս կիսօտէին 10—20 տարի առաջ:

Իրօք այդ եկեղեցական բաժանումներն մէջ դաւանութեան և գաղափարի տեսակէտից այնչափ քիչ խտրութիւն կայ, որ բաւական կլինի վերացնել անցեալում տեղի ունեցած հակառակութիւնները, և նորա իրենք իրենց կմխնան: Կանադայում ևս նոյնպիսի շարժում նկատուում է և արդէն սկսել է գործնական հետեանքներ ունենալ: Թէ այստեղ, թէ Միացեալ Նահանգներում շարժման զեկալարները Մեթոդիստներն են:

Մ Ա Յ Ր Ա Թ Ո Ռ

Նոր Տարի.—Մայր Աթոռի միաբանութիւնն այս անգամ բազմ ունեցաւ կրկին իւր հայրախնամ Ղիսապետի շուրջը բոլորած ողջունելու կողանդն ու նոր տարին: Վեհաբանի դրսի ընդունելութեան դահլիճում տարուայ վերջին երեկոյիս սեղան էր պատրաստած՝ մրգեղէնով և քաղցրեղէններով: Մօտ ժամը 7-ին, երբ բոլորեքեան խմբուած էին, քարեհաճեց ներս գալ Նորին Վեհափառութիւնը և իւր ներկայութեամբ, իւր խիստ սիրալիր վերաբերմունքով, իւր զուարճաբանութիւններով, համեմած իմաստուն և ազգուխրատներով մեծապէս նպաստեց հանդիսաւոր ժամի խորհուրդն ըմբռնելու և ձգմարիտ հոգեւոր ուրախութիւն զգալու:

Վեհափառ Հայրապետը, Միաբանութեան կենացն առաջարկելով՝ բացատրեց հանգամանօրէն, որ մարդիկ ապրում են մի գործ կատարելու, մի յիշատակ թողնելու համար: Իւրաքանչիւրն ունի կատարելու գործեր և չպէտք է սպասէ, որ ուրիշներն յիշեցնեն իւր պարտքը: Այսպիսի միաբանութեան համար յատկապէս պարզ պէտք է լինի, որ համերաշխ գործունէութեամբ միայն կարելի է պարաքը հատուցանել: Նորին Վեհափառութիւնն իրրեւ օրինակ միաբանական սիրոյ և համերաշխութեան յիշեց, թէ տեսել է Նրուսողէմի մի լատինական վանքում պատի վերայ լատիններէն մեծ մեծ